

Н. І. Вельчева,
асистент кафедри менеджменту організацій
Запорізької державної інженерної академії

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглянуто та узагальнено основні теоретичні підходи, які мають місце в сучасній науці щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад державного регулювання освітньої сфери. Зокрема, розглянуто загальні положення, які становлять науково-теоретичні основи державного регулювання вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, державне управління, державне регулювання, соціокультурна функція держави, соціальне управління, синергетичний підхід.

Розвиток України у третьому тисячолітті визначається в контексті європейської інтеграції з орієнтацією на побудову громадянського суспільства. Освіта – це суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя суспільства та є вагомим елементом на шляху досягнення високих темпів економічного зростання та його добробуту. Успішне реформування вищої освіти в умовах ринкових відносин та глобалізаційних процесів, реалізація потреб особистості у вищій професійній освіті, розвиток державної і недержавної освіти – все це потребує удосконалення практичних форм і методів державного регулювання освітньої сфери, підвищення ефективності управління вищою освітою на відповідній науково-теоретичній основі.

Дослідження різних аспектів державного регулювання вищої освіти вже мали місце в науковій практиці як в Україні, так і поза її межами. Так, економічні аспекти широко розглядалися в роботах А. Ахметової, С. Белякова, Л. Антошкіної, В. Боброва; адміністративно-правові питання державного регулювання вищої освіти в цілому – С. Барабанова, А. Заєць, В. Журавський. У працях українських науковців С. Майбороди, О. Жабенко, Л. Прокопенка здійснюється історико-теоретичний аналіз проблеми; взаємозв'язок державного регулювання та механізмів самоорганізації в управлінні вищою освітою відображено в дослідженнях Н. Колісніченка;

іноземний досвід вирішення питання вивчали Л. Гриневич, Я. Гречка, А. Пендель; державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг, розвиток приватного сектора освіти розглядали В. Огаренко, О. Радченко та ін. Тобто можна говорити про широкий досвід дослідження даної проблематики.

Однак, на наш погляд, актуальним є узагальнення основних теоретичних підходів, розробок, які мають місце в сучасній науці з метою подальшого обґрунтування теоретико-методологічних засад державного регулювання вищої освіти.

Метою цієї статті є виділення загальних положень, які становлять науково-теоретичні основи державного регулювання вищої освіти.

З моменту свого виникнення і по сьогоднішній день проблема регулювання сфери вищої освіти цікавить широке коло науковців, спеціалістів-практиків. Це питання потрапляє у центр інтересу державних службовців, освітян, економістів, юристів, соціологів та політологів, інших спеціалістів. Тобто бачення проблеми державного регулювання вищої освіти як у вітчизняній так і в зарубіжній науці передбачає наявність різних точок зору на цю проблему та різних підходів до її вивчення і вирішення. При цьому в сучасній науковій літературі феномен освіти як об'єкт наукового дослідження постає у вигляді різних її визначень. Категорія освіти має складний, міждисциплінарний, багатоаспектний характер, що одержує в різних галузях науки свій специфічний зміст як соціальної системи, однієї з підсистем суспільства, як соціального явища, соціального інституту, системи соціальних зв'язків, психолого-педагогічного феномену, освітньої послуги як економічної категорії та ін. Тобто саме поняття “освіта” розглядається в науці та практичній діяльності, одночасно, як соціальна цінність, як система, як процес і як результат, що ускладнює формалізацію його як об'єкта управління.

Слід зазначити, що в сучасній науці, вивчаючи стан і перспективи розвитку вищої освіти, в тому числі особливості її регулювання і управління з боку держави, використовується широкий арсенал різноманітних методів,

принципів і підходів. Так, аналізуючи сучасну ситуацію у вищій освіті з точки зору організації державного управління і нормативно-правового забезпечення її діяльності, дослідники [12; 6] зазначають, що вплив держави на систему вищої освіти в цілому відповідає загальним тенденціям державного регулювання ринкової економіки. Але вищі навчальні заклади – некомерційні організації, отже державне регулювання їх діяльності повинне здійснюватися за іншими правилами. У всіх розвинених країнах базовими елементами механізму координації системи господарства є ринок і держава. Важливе практичне значення має проблема їхнього раціонального співвідношення, яке не є сталим і залежить від багатьох умов. Обидва механізми мають свої переваги та недоліки, а тому головним завданням держави є раціональний розподіл функцій між ними. Держава регулює ті сфери та процеси, які ринок не в змозі координувати взагалі або регулює недостатньо ефективно. В. Шилова, розглядаючи у своєму дослідженні вищу освіту в першу чергу через призму надання освітніх послуг, підкреслює, що необхідність державного регулювання ринку освітніх послуг, обґрунтована в сучасній науковій літературі двома концепціями: 1) концепцією мериторних благ (Р. Масгрейв), відповідно до якої освітні послуги – є блага, щодо яких у суспільства є особливі нормативні думки (позитивні, або негативні), причому ці думки не можуть бути в повному обсязі виявлені ринком; 2) теорією суспільного сектора, яка розглядає сферу освіти з погляду особливостей виробництва освітніх послуг, які й зумовлюють необхідність державного втручання [20, с. 30].

Однією з теоретичних основ державного регулювання сфери освіти виступає модель “соціальної держави”, яка набула значного поширення в промислових країнах з ринковою економікою у другій половині ХХ ст. Ця модель базується на припущенні, що держава є єдиним інститутом сучасного суспільства, здатним виступати посередником між класами і діяти відповідно до суспільних інтересів. Держава покликана здійснювати політику, спрямовану на забезпечення певного рівня добробуту всіх своїх громадян,

підтримку соціально слабких груп населення, утвердження в суспільстві принципів соціальної справедливості. Основоположники концепції (У. Ойкен, А. Мюллер-Армак, А. Рюстов, В. Ріпці) стверджували, що ринкова економіка не здатна враховувати соціальні витрати при виробництві і споживанні широкого спектра соціальних послуг і повинна бути доповнена соціальними гарантіями (зобов'язаннями) з боку держави. [20, с. 28-29]. У цьому випадку необхідні регулюючі впливи і підтримка, протекціонізм держави в межах її функцій.

Як зазначено в преамбулі Закону України “Про освіту”, “освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями” [2, с. 18]. Вища освіта демонструє свою життєздатність і здібність до змін, до сприяння перетворенням та прогресу в суспільстві. Сучасне суспільство все більше тримається на інформації, знаннях, і вища освіта разом з наукою в теперішній час виступають у якості найважливіших компонентів культурного, соціально-економічного, екологічно захищеного розвитку людини і суспільства. В останні роки в Україні, як і в усьому світі, все більше росте потреба у вищій освіті, і, як наслідок, не стихає дискусія про її роль і місце в системі загальнокультурних цінностей, ведеться певна нормотворча діяльність з метою пов'язати вимоги держави, очікування суспільства, декларовану автономію вищих навчальних закладів та потреби окремої особистості.

Таким чином, науковці визначають сучасний інститут освіти (в широкому розумінні, включаючи науку і культуру) як найважливіший інститут, що задовольняє одну з п'яти фундаментальних, важливих для всіх

потреб - потреби у передачі знань, соціалізації молоді, підготовці кадрів для держави. Тому саме держава повинна стати гарантом забезпечення прав і задоволення потреб у сфері освіти, взяти на себе функцію забезпечення відповідності освітньої діяльності запитам особи і суспільства. Зважаючи на останнє, підкреслимо, що одним з основних теоретичних підходів до поставленого в даній роботі питання є визнання державного регулювання вищої освіти як однієї з функцій держави. Розглянемо цю позицію.

Сутність держави, її соціальне призначення і зміст “постає”, головним чином, в її функціях. Поняття “функція” походить від латинського *functio* (виконання, здійснення) і означає діяльність, обов’язок, роботу; зовнішній прояв якостей будь-якого об’єкту в даній системі відносин, а також роль, яку виконує певний соціальний інститут чи процес по відношенню до цілого. Функцію прийнято визначати і як призначення, роль, стандартизовану соціальну дію, яка регулюється певними нормами і контролюється соціальними інститутами [7, с. 7]. Таким чином у цілому під функцією розуміють: 1) стійкий спосіб активної взаємодії речей, при якому зміна одних об’єктів спричиняє зміну інших; 2) роль, що виконується певним елементом соціальної системи для здійснення цілей та інтересів соціальних груп і класів; 3) залежність між різними соціальними процесами, яка виражається у функціональній залежності змінних; 4) стандартизована соціальна дія, що регулюється певними нормами і контролюється соціальними інститутами [11, с. 200].

Відповідно до загальних основ теорії держави і права, функціями держави визнаються можливі та реальні основні напрямки й сторони діяльності держави та її органів по забезпеченню потреб та інтересів суспільства, які конкретизуються в завданнях, цілях і соціальному призначенні [9, с. 15]. Управління ж освітою розглядається як один з напрямків діяльності держави. І, говорячи про необхідність державного регулювання у сфері освіти, підкреслюється суспільна значимість збереження і виконання державою цієї функції. У літературі та практиці можна знайти різні підходи

до класифікації державних функцій, функцій управління, які подекуди є прямо протилежними. Існують різні варіанти систематизації, причому одні й ті ж функції іменуються неоднаково. Адже вкрай непросто виділити систему управлінських функцій із соціальної сутності держави, її цілей та завдань. А отже існують і різні підходи у визначенні відношення освіти до тієї чи іншої функції держави. Відповідно до сучасних поглядів на теорію функцій держави розвиток освіти належить до постійних, основних внутрішніх функцій держави, які держава виконує у гуманітарній сфері. Деякі автори, такі як В. Котюк, С. Ківалов, П. Музиченко, окремо виділяють культурну (духовну) чи культурно-виховну функцію, до якої організація освіти включається поряд із вихованням, розвитком і підтримкою науки і культури, збереженням культурного надбання і доступу громадян до нього [9; 14]. Дещо схожу позицію має В. Малиновський, який розглядає освіту серед визначених ним гуманітарних функцій, що спрямовані на функціонування та розвиток духовно-інтелектуальної сфери [11, с. 210]. Більшість відносять освіту до соціальної функції держави, до якої належить визначення основних напрямків соціальної політики. При цьому управління освітою визначається як соціальне управління, що охоплює одну зі сфер соціальної політики. Остання виражається в цілеспрямованій стратегії держави на створення сприятливих, достойних умов життя і розвитку людини. Освіта обумовлює соціально-економічний розвиток суспільства, має соціальну сутність, і держава, особливо та, яка визначається як соціальна, не може бути байдужою до її забезпечення. Деякі автори, наприклад Л. Романкова, С. Барабанова, поєднуючи ці точки зору, визначають державне регулювання освіти як соціокультурну функцію держави. При цьому соціальна діяльність держави, охорона нею прав і свобод громадян відносяться до її основних функцій, а управління вищою освітою додатково виділяється у складі так званих неосновних функцій держави [5, с. 33].

Право на освіту – це право громадянина на отримання певної суми знань, культурних навичок, професійної орієнтації, необхідних для

нормальної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Право на освіту закріплене Конституцією України (ст. 53) [1, с. 17]. Вона проголосила людину, її права і свободи найвищою цінністю. Визнання, додержання та захист прав і свобод людини і громадянина – обов'язок держави. Вища освіта як можливість отримання спеціальності (кваліфікації), підтвердженої відповідним документом про освіту, не лише суб'єктивне соціальне право громадян, закріплене в Конституції України, але й елемент, фактор культури суспільства, його сталого розвитку. Тому його реалізація супроводжується цілим рядом послідовних дій з боку держави по створенню належного механізму реалізації та забезпечення цього права: закріплена законом відповідна функція держави; нормативно-правові акти, насамперед освітнє законодавство; освітні заклади різних організаційно-правових форм; структури і форми управління системою освіти; закріплений нормативно і забезпечений організаційно статус учасників освітніх відносин. Тобто конкретне право на освіту забезпечується шляхом створення державою системи відповідних соціально-економічних умов для її отримання, формування соціокультурного простору, тобто створюється певний адміністративно-правовий механізм управління соціальною сферою, що гарантує певні можливості громадянам. Таке організаційно-правове закріплення прав і свобод особистості є не результатом довільних дій держави, а детерміновано соціальними факторами і закономірностями, що мають об'єктивний характер.

Таким чином, визначення державного регулювання освіти як здійснення соціокультурної функції держави, на наш погляд, є важливим з точки зору розуміння теоретико-методологічних засад цього процесу.

Як уже зазначалося, управління освітою здійснюється за закономірностями соціального управління, яке слід розглядати в контексті історичних особливостей, в яких упродовж багатьох століть розвивалась Україна. Трансформація українського суспільства в умовах ринкових перетворень, динамізм і суперечливість соціальних процесів обумовлюють

надзвичайну важливість управління освітою в її різних вимірах та рівнях, включаючи і соціальну диференціацію освіти, систему організації освіти в окремих навчальних закладах та роль суб'єктів цього процесу, терміни навчання, критерії оцінювання знань, механізми фінансового та управлінського впливу суспільства на освіту та ін. Для сучасної теорії і практики управління, в тому числі соціально-педагогічними системами, пріоритетним є системний, особистісно орієнтований, діалогічний підходи. Це передбачає врахування в управлінні тенденцій розвитку освіти; впливу зовнішнього середовища на процеси, що управляються; моделювання цілісних педагогічних й управлінських структур, які синтезують стихійне й організоване начало; використання діалогічних форм взаємодії тощо. Найголовнішим є забезпечення відповідності управляючої підсистеми і підсистеми, що управляється, оскільки лише за умови такої відповідності можливий динамічний розвиток навчально-виховного процесу згідно з метою закладу освіти. Вітчизняні дослідники [10] пропонують розглядати державне управління освітою в межах аксіологічної парадигми.

Теоретичними засадами державного управління освітою виступає синергетичний підхід, центральним поняттям якого є система. Система розглядається як стійка сукупність залежних одне від одного елементів та їх взаємопов'язаних дій, спільне функціонування яких спрямоване на досягнення мети. Важливою характеристикою соціальних систем є поняття цілеспрямованості системи. Розкриваючи поняття “система”, зазначимо, що в теорії систем виділяється ціла низка ознак, що дозволяють описати системи як цілісні утворення: об'єкт як система характеризується, насамперед, наявністю сукупності елементів; системний об'єкт має визначені зв'язки і відносини. Крім того, поряд із загальними для всіх систем ознак виділяється така ознака, як наявність цілей. Усі соціальні системи (включаючи систему освіти) – цілеспрямовані. Можна виділити ще ряд властивостей: складна система має ієрархічну структуру (під складністю системи розуміють різноманітність, множину її елементів, функцій та взаємозв'язок між ними);

це відкрита система, оскільки лише подібна система має здатність до розвитку (під відкритою системою розуміють самопідтримувану систему, яка регулює власне існування через вхід та вихід у довкілля); складна система має автономну просторово-часову кваліметрію, що відображає специфіку її функціонального простору; складна система може бути представлена певною кількістю моделей, кожна з яких відображає деяку частину її суті, а тому можна говорити про моделювання складної системи.

В. Крижко і І. Мамаєва (посилаючись на А. Єрмоленко) наводять таке визначення: система – це “будь-який об’єкт, або сукупність взаємодіючих об’єктів будь-якої (у тому числі різної) природи, який має яскраво виражену “системну” властивість, котру не має жодна з частин системи при будь-якому способі ділення та котра не виводиться з властивостей частин” [10, с. 135]. При цьому підкреслюється, що таке визначення розкриває властивість, важливу для дослідження соціальних систем, а саме: елементи системи можуть мати різну природу. Саме до такого класу змішаних систем відноситься і система державного управління освітою. Елементи системи розуміються як підсистеми: керівна (державна, державні органи) – суб’єкт управління, а підсистема, якою керують (система освіти) – об’єкт управління. Керівна підсистема (Міністерство освіти і науки України, обласні управління освіти і т.ін.) організовує управлінський процес, залучає громадськість, рухи, об’єднання до участі у ньому, здійснює контроль за виконанням політичного та змістового напрямку діяльності. Блок керівної підсистеми визначає перспективу розвитку процесу, формулює мету, визначає парадигму, архітектуру, зміст, інформаційне забезпечення, очікувані результати. Блок керованої підсистеми реалізує проблеми, цілі, технології, методи та забезпечує очікуваний результат – зміну рівня функціонування системи. Підсистеми володіють якостями подільності. З них можна виділити окремі елементи та розглядати їх неподільними, або складними, які також володіють ієрархічною структурою. Отже, об’єкт державного управління, як елемент цілісної системи, може бути поділений на

декілька підсистем, які взаємодіють між собою у процесі виконання цілей, завдань, реалізації змісту та регулюються суб'єктом управління (управлінською підсистемою). Кожна підсистема може мати свої блоки, елементи та структури (управлінську, діяльнісну, змістову). Зазначені вище теоретичні положення дають можливість розглядати аксіологічну парадигму державного управління освітою як цілісну систему, яка потребує управлінських дій і складається із керуючої та керованої підсистем (політичної, соціальної, наукової, професійної тощо) та їх елементів: суб'єкт-об'єкт, мета, цілі, завдання, форми, засоби, функції, принципи, методи.

Важливим з точки зору теоретико-методологічного аналізу проблеми державного регулювання вищої освіти є визначення основних понять, зокрема при розгляді даного питання вбачається необхідним визначити сучасне співвідношення понять “державного управління” і “державного регулювання”. Серед представників загальної теорії державного управління існують різні погляди. Так, В. Авер'янов [3] пише про відсутність сталого та загально визнаного поняття “державне управління”. В. Цветков [18] розглядає державне управління як різновид соціального управління. Г. Атаманчук [4], розглядаючи категорію “управління” в контексті державного управління, припускає доцільність визначення управління через термін “вплив”. В. Крижко В. визначає державне управління як “цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією” [10, с. 79].

Саме поняття “управління” визначається в науковій літературі по-різному. Так, Тлумачний словник з управління дає таке визначення: “Управління – це процес цілеспрямованого впливу керуючої підсистеми або

органу управління на керовану підсистему або об'єкт управління з метою забезпечення його ефективного функціонування та розвитку” [17, с. 180]. Однак вже Р. Шакуров [19] зазначає, що в широкому розумінні управління являє собою регулювання стану будь-якої системи (матеріально-речової, соціальної) з метою отримання потрібного результату. Поняття регулювання в системі визначається як “вироблення управляючого впливу у відповідності до відхилення параметру, що регулюється, від заданої величини для приведення системи до нормального робочого стану” [15, с. 381]. При цьому в сучасному суспільстві для стабілізації різних суспільних відносин виділяють кілька видів регуляторів: економічні, політичні, моральні і правові регулятори. В теорії менеджменту в основному тяжіють до універсального застосування терміну “управління”, вкладаючи в нього різні характеристики, у тому числі і ті, що відносяться до поняття “регулювання” [6].

Тісно питанням визначення управління та регулювання переймалися представники юридичної науки, оскільки саме до юридично-правової термінології пред'являються найбільш жорсткі вимоги щодо її однозначності. З адміністративно-правової точки зору можна зазначити наступне. У традиційній адміністративно-правовій науці наголос, як і раніше, робиться на первинність державного управління. А державне регулювання розглядається як одна з його функцій, елемент управлінської діяльності. Відомо, що в умовах ринку державний вплив на ту чи іншу сферу суспільних відносин, на діяльність тих чи інших суб'єктів права включає в себе створення і припинення цих суб'єктів, планування, регулювання їх діяльності, тобто встановлення і забезпечення державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин і коректування їх в залежності від умов, що змінюються, а також контроль за нею. Усе це охоплюється поняттям “управління” в широкому сенсі слова. Традиційно виділялися такі функції апарату державного управління, як прогнозування, організація, координація та контроль, регулювання та розпорядництво (це і становило зміст поняття “управління” у вузькому сенсі) [8, с. 199].

А таке трактування двох понять дає Словник російської мови С. Ожегова: “регулювати” – означає упорядковувати, налагоджувати; направляти розвиток, рух будь-чого з метою привести в порядок, в систему; “управляти”, у свою чергу, означає направляти хід руху, керувати діями (діяльністю) [13, с. 585, 726]. Різниця ледь помітна, але з врахуванням традицій адміністративно-правової науки можна допустити, що управління передбачає більш тісний контакт з об’єктом, над яким здійснюється управління, а звідси і більшу ступінь втручання та безпосереднього впливу.

Як свідчать дослідження, зміст діяльності держави як універсального управляючого суб’єкта змінилася з точки зору термінології досить несуттєво, однак змінилася ступінь присутності, втручання: саме державне регулювання стає переважаючою формою впливу [16, с. 308]. Признається зменшення питомої ваги державного управління деякими сферами життя зі збереженням державою службової ролі основного суб’єкта управління.

Усе вищезазначене стосується і системи відношень держави та вищої освіти. Суттю державного регулювання є не завдання для виконання яких-небудь рішень, а створення умов для функціонування вищих навчальних закладів, які сприяли б досягненню тих або інших результатів. Таким чином, сучасні тенденції та наукові підходи, а також певна “демократично-академічна” специфіка вищої освіти, певні нормативні межі державного втручання, участь суспільно-державних структур дозволяють говорити поряд з традиційним “управлінням” саме про процес державного регулювання вищої освіти. Поняття ж державного управління використовується, в першу чергу, при розгляді основних законодавчих положень, які традиційно визначають державне втручання саме як управління у галузі освіти, а також відносно визначення органів управління освітою і т.ін.

ПідвТаким чином, сучасними науково-теоретичними засадами державного регулювання вищої освіти є синергетичний підхід, відповідно до якого в сучасній науковій практиці вища освіта розглядається з точки зору визначення її як певної освітньої системи, яка є керованою і потребує

регулювання. Однією з теоретичних основ державного регулювання сфери освіти виступає модель “соціальної держави”, за якою держава є єдиним інститутом сучасного суспільства, здатним виступати посередником між класами і діяти відповідно до суспільних інтересів; саме держава повинна стати гарантом забезпечення прав і задоволення потреб у сфері освіти, взяти на себе функцію забезпечення відповідності освітньої діяльності запитам особи і суспільства. Одним з основних концептуальних підходів до аналізу ролі держави в регулюванні вищої освіти є визнання державного регулювання вищої освіти як однієї з функцій держави, а саме визначення її як соціокультурної функції держави. Сучасні тенденції та наукові підходи дозволяють говорити поряд з традиційним “управлінням” саме про процес державного регулювання вищої освіти. Саме державне регулювання визнається переважаючою формою впливу на розвиток вищої освіти з боку держави. Визнається зменшення питомої ваги державного управління деякими сферами життя із збереженням державою службової ролі основного суб’єкта управління.

Список використаних джерел

1. Конституція України (витяг) // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / [за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського]. – К. : ФОРУМ, 2003. – 950 с.
2. Закон України “Про освіту” від 23.05.1991 р. № 1060-XII. // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / за ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : ФОРУМ, 2003. – 950 с.
3. *Авер’янов В.* Адміністративна реформа. Науково-правове забезпечення / В. Авер’янов // Віче. – 2002. – № 3. – С. 32–48.
4. *Атаманчук Г. В.* Теория государственного управления : курс лекцій / Г. В. Атаманчук. – М. : Юридлит., 1997. – 400 с.
5. *Барабанова С. В.* Государственное регулирование высшего образования в Российской Федерации: административно-правовые вопросы / С. В. Барабанова. – Казань : Изд-во Казан. гос. ун-та, 2004. – 340 с.
6. *Беляков С. А.* Лекции по экономике образования / С. А. Беляков. – М. : Изд-во ГУ-ВШЭ, 2002. – 338 с.
7. *Борисов Г. А.* О развитии теории функций государства / Г. А. Борисов, Е. Е. Тонков // Право и образование. – 2005. – № 1. – С. 5–17.
8. *Демин А. А.* Административное право : курс лекцій / А. А. Демин. – М. : Зерцало-М, 2002. – 380 с.
9. *Котюк В. О.* Основи держави і права : навч. посіб. / В. О. Котюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : Атіка, 2001. – 432 с.
10. *Крижко В. В.* Аксиологічний потенціал державного управління освітою / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Освіта України, 2005. – 224 с.

11. *Малиновський В. Я.* Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – Вид. 2-ге, доп. та перероб. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.
12. *Огаренко В. М.* Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : моногр. / В. М. Огаренко – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.
13. *Ожегов С. И.* Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Русс. Яз., 1986. – 797 с.
14. Основы правоведения Украины / [С. В. Кивалов, П. П. Музыченко, Н. Н. Крестовская, А. Ф. Крыжановский]. – Х. : Одисей, 2003. – 368 с.
15. Теория управления: социально-технологический подход. Энцикл. словарь / [под ред. В. Н. Иванова, В. И. Патрушева]. – М. : Муниципальный мир, 2004. – 672 с.
16. *Тихомиров Ю. А.* Административное право и процесс: полный курс / Ю. А. Тихомиров. – М., 2001. – 652 с.
17. Толковый словарь по управлению. – М. : Альянс, 1994. – 252 с.
18. *Цветков В. В.* Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / В. В. Цветков. – Х. : Право, 1996. – 164 с.
19. *Шакуров Р. Х.* Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М. : Просвещение, 1990. – 208 с.
20. *Шилова В. І.* Державне регулювання ринку освітніх послуг в Україні : дис. ... к. держ. упр. : 25.00.02 / Валентина Іванівна Шилова. – Запоріжжя, 2007. – 213 с.

***Vel'cheva N. I.* Scientific and theoretical bases of state adjustment of higher education.**

The article is devoted consideration and generalization of basic theoretical approaches which take a place in modern science in relation to the ground of theoretical and methodological bases of state adjustment of sphere of education. In particular, generals, making scientific and theoretical bases of state adjustment of higher education, are considered.

Key words: higher education, state administration, state adjustment, sociocultural function of the state, social management, synergetic approach.

***Вельчева Н. И.* Научно-теоретические основы государственного регулирования высшего образования.**

Рассмотрены основные теоретические подходы, которые имеют место в современной науке относительно обоснования теоретико-методологических основ государственного регулирования сферы образования, в частности, общие положения, составляющие научно-теоретические основы государственного регулирования высшего образования.

Ключевые слова: высшее образование, государственное управление, государственное регулирование, социокультурная функция государства, социальное управление, синергетический подход.